

Justitiedepartementet

Yttrande över Domstolsverkets promemoria Nya bestämmelser för att avgöra brottmål i den tilltalades utevaro

Justitiedepartementets diarienummer Ju2022/01931

I promemorian anges att de förslag som lämnas syftar till att säkerställa att mål i högre utsträckning avgörs inom rimlig tid samt att de tilltalade inställer sig vid domstolsförhandlingar i högre utsträckning än idag. Det anges vidare att de föreslagna ändringarna innebär att utrymmet för att avgöra mål i den tilltalades utevaro utvidgas.

Det huvudsakliga innehållet i de förslag som lämnas är att brottmål ska få avgöras utan att den tilltalade är personligen närvarande under förutsättning att (i) det inte finns särskilda skäl mot det och (ii) det svåraste straff som kan följa på något av brotten inte överstiger fängelse i två år.

När det gäller den första förutsättningen vill hovrätten framföra följande synpunkter. Hovrätten delar bedömningen att det är angeläget att säkerställa att mål i högre utsträckning än idag kan avgöras inom rimlig tid. Hovrätten delar även bedömningen att det finns ett behov av att reformera aktuella bestämmelser och att utgångspunkten i många brottmål bör kunna vara att de får avgöras utan att den tilltalade är personligen närvarande om det inte finns särskilda skäl mot det.

När det gäller den andra förutsättningen vill hovrätten framföra följande synpunkter. Även om utgångspunkten i många brottmål bör kunna vara att de kan avgöras utan att den tilltalade är personligen närvarande bör, av de skäl som anges i promemorian, någon form av begränsningsregel behållas. Den föreslagna ordningen innebär att de åtalade brottens straffskala ska vara avgörande för frågan om målet kan avgöras i utevaro. Syftet är att skapa en mer lättillämpad regel som innebär att rätten inte behöver göra en förhandsbedömning av vilket påföljd som kan bli aktuell. Det finns utan tvekan fördelar med en sådan ordning.

Frågan är dock om den föreslagna avgränsningen till brott vars straffskala sträcker sig upp till fängelse i högst två år är ändamålsenlig.

Som exempel på vanligt förekommande brott med en sådan straffskala nämns i promemorian misshandel, olaga hot, stöld, tillgrepp av fortskaffningsmedel, häleri och skadegörelse. Enligt hovrättens uppfattning är det – med undantag för brottet misshandel – ovanligt att domstolarna för dessa brott dömer ut en strängare påföljd än fängelse i sex månader. Det hänger samman med att brottet, vid högre straffvärden än så, ofta är att rubricera som grovt brott med ett minimistraff om fängelse i sex månader. För de angivna brotten skulle den föreslagna ordningen alltså inte medföra någon större praktisk skillnad i förhållande till idag. Däremot skulle det inte längre vara möjligt att i utevaro döma en tilltalad för exempelvis grov stöld till minimistraffet om sex månaders fängelse. Inte heller skulle det vara möjligt att döma till villkorlig dom eller skyddstillsyn för detta brott. En annan konsekvens av den föreslagna ordningen skulle bli att narkotikabrott av normalgraden inte skulle kunna avgöras i den tilltalades utevaro (se 1 § narkotikastrafflagen där det anges att straffet är fängelse i högst tre år). Detsamma skulle gälla för vapenbrott av normalgraden. Den föreslagna ordningen innebär alltså att utrymmet för att avgöra mål i den tilltalades utevaro delvis minskar. Det kan nämnas narkotikabrott av normalgraden är en relativt vanligt förekommande brottstyp inom ramen för projektet Snabbare lagföring för brottmål och avgörs där också ofta i den tilltalades utevaro.

Av ovan angivna skäl bör en annan avgränsning övervägas som skapar ett större utrymme att avgöra mål även när den tilltalade inte är personligen närvarande vid en huvudförhandling.

Den enligt hovrättens mening mest ändamålsenliga lösningen, som också har föreslagits vid en rad tidigare tillfällen, vore att åklagaren i stämningsansökan anger ett påföljdsyrkande som rätten inte får överskrida. Om flera stämningsansökningar ska behandlas vid samma förhandling får åklagaren i stället framställa ett påföljdsyrkande för den samlade brottsligheten. Därvid skulle den nuvarande avgränsningen kunna bibehållas. Rätten skulle på förhand enkelt kunna konstatera om förutsättningar för en utevarodom föreligger och för den tilltalade skulle förutsebarheten öka.

I andra hand skulle en avgränsning som knyter an till minimistraffet kunna övervägas. En tänkbar utgångspunkt skulle då kunna vara att det ska vara möjligt att döma i den tilltalades utevaro för brott vars minimistraff inte överstiger sex månaders fängelse. Är straffvärdet mycket högt bör detta dock

anses utgöra särskilda skäl för att inte ta målet till avgörande i den tilltalades utevaro.

När det gäller förslaget att i den tilltalades utevaro kunna förverka högst två år av villkorligt medgiven frihet har hovrätten ingen erinran i och för sig. Hovrätten konstaterar dock att ett så omfattande förverkande torde vara mycket sällsynt i mål där övriga förutsättningar för en utevarodom är uppfyllda. Det kan därför ifrågasättas om det finns ett reellt behov av att fastställa gränsen till högre än ett år.

Hovrätten vill avslutningsvis framhålla att ett ökat utrymme för avgörande i utevaro i tingsrätterna kan förväntas leda till fler överklaganden och att det i fler mål blir nödvändigt att hålla förhör med de tilltalade i hovrätterna. Det minskar i sin tur utrymmet i hovrätterna för avgörande utan huvudförhandling. Eftersom detta förhållande kan påverka hovrätternas resurssituation bör det beaktas vid den fortsatta beredningen. Det kan också finnas anledning att samtidigt utreda om utrymmet för avgörande utan huvudförhandling i hovrätt bör utvidgas.

Detta yttrande har beslutats av hovrättspresidenten Anders Perklev, hovrättslagmannen Erik Lindberg, hovrättsrådet Maria Hölcke och tf. hovrättsassessorn Theodor Elander, även föredragande.

Anders Perklev

Theodor Elander